

dan. Bu paralelde Uçar, 1830'lar İngiltere'sinde ticari rekabetten kaynaklanan ve sonu düelloya varan polemiklerin ise Türkiye'de görülmediğini, Türkiye'de "yaşanan çatışma ve tartışmaların, farklı edebî ve siyasi görüşlerden kaynaklandığını" (Uçar, 2018: 162) belirtir. 1950'ler Türkiye'sinde şiir ve öykü türlerinde yaşanan eşzamanlı dönüşüme rağmen edebiyat dergilerindeki tartışmaların daha ziyade şiir üzerinden yapıldığını Uçar'ın kitabı vesilesiyle daha iyi anladığımız söylenebilir. "Gerçeği belirleme" konusunda tartışma kültürüne olan inanç ise, edebiyat dergileri bağlamında 1950'li yıllarla günümüz arasındaki en temel farklardan biri olarak göze çarpmıyor.

Çalışmanın "sonuç" bölümünde bu mukayese doğrudan yapılır. Yazara göre 1950'lerin aksine günümüz edebiyat dergiciliği, güncel edebiyat tartışmalarının yapıldığı bir platform olma özelliğini yitirmiştir. Dergi sayısı ve

tirajlarının nüfus artış ve okur-yazar oranına kıyasla günümüzde 1950'lerin çok altında olduğu, sunulan sayısal verilerden hareketle ortaya konuyor. Uçar, edebiyat dergiciliği alanındaki bu gerilemenin muhtemel sebeplerinden biri olarak 1950'lerde çoğulluğu ve çok sesliliği gözeten "ortak dünya"nın yitirilmesini gösteriyor.

1950'ler Türkiye'sinde Edebiyat Dergileri, Türk edebiyatının modernleşme tarihini, yeni ve gelişmekte olan bir çalışma alanı üzerinden, Batılı muadilleriyle mukayese ederek inceleyen kıymetli bir kitap. Uçar'ın çalışması, aynı zamanda, 1950'lilerden günümüze, Türkiye'de yaşanan sosyo-kültürel dönüşümü anlayabilmek bakımından edebiyat dergilerinin önemli bir arşiv olduğuna dair ipuçları sunuyor.

Uçar, Ashı (2018), *1950'ler Türkiye'sinde Edebiyat Dergileri*, İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.

TÜRK LÜK BİLİMİ SÖZLÜĞÜ I. YABANCI TÜRKOLOGLAR

Reşide Gürses

Türkiye'de, Türklük bilimi / Türkoloji ile ilgili çalışma yapan yabancı bilim adamları hakkında bilgilerin verildiği tek eser Hasan Eren tarafından yayına hazırlanmış olan *Türklük Bilimi Sözlüğü I. Yabancı Türkologlar* adlı kitaptır. Eserin ilk baskısı 1998 yılında, ikinci baskısının 2018 yılında yapılmıştır. İlk baskının *Ön Sözü*'nde, ikinci baskıda L. Bazin, Alf Grannes, H. Duda, Peter B. Golden gibi bazı isimlere de yer vereceği ifade edilmiş olunmakla birlikte bu ilaveler, Hasan Eren'in 26 Mayıs 2007'de vefat

etmesi üzerine yapılamamıştır. Eserin "Sözlük" kısmı, Hasan Eren'in *Türk Dili ve Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Türk Ansiklopedisi*'nde yabancı Türkologların hayatı ile ilgili olarak yazdığı yazıların güncellenmiş hâlinde yer alan isimler ile yeni yazmış olduğu bazı isimlerden oluşmaktadır. Eser "Sözlük" (ss. 103-340) kısmından başka "Ön Söz" (ss. VII-VIII), "Türk Dili" (ss. 1-22), "Türkoloji" (ss. 23-102), "Kısaltmalar" (ss. 341-343), "Bibliyografya" (s. 344), "Madde Başı Dizini" (ss. 345-350) ve kitabın içindekilerde belirtilen başlığa göre "Resimler" (351'den sonraki 16 sayfada tanıtımı yapılan bilim adamlarından 32'sinin [Pentti Aalto, Fehim Bajraktarević, Nikolay A. Baskakov, Aleksandr K. Borovkov, Alessio Bombaci, Lajos Feke-

te, Annemarie von Gabain, Zoltán Gombocz, György Hazai, Gunnar Jarring, Nikolay F. Katanov, Wladyslaw Kotwicz, Tadeusz Kovwalski, Lajos Ligeti, Sergey E. Malov, Gyúla Németh, Henrik Paasonen, Edward Piekarski, Omeljan Pritsak, Evgenly D. Polivanov, Nikolay Poppe, Aleksandr N. Samoyloviç, Ödön Schütz, Wilhelm Radloff, Gustaf John Ramstedt, Martti Räsänen, Ettore Rossi, Wilhelm Thomsen, Józef Thúry, Andreas Tietze, Edward Tryjarski, Ármin Wámbéry] fotoğrafı bulunmaktadır.) alt başlıklarından meydana gelmektedir. “Resimler” bölümü içeride “Fotoğraflar” başlığıyla verilmiştir. Bu farklılığın sonraki baskılarda giderilmesi uygun olacaktır.

Türk dili, Türklük bilimi / Türkoloji üzerine genel bilgiler de içeren kitapta; bu alanda çalışma yapan yüz elli yedi yabancı bilim adamının öz geçmişi ve çalışması hakkında bilgiler verilmektedir. Eser, bu alanda çalışma yapan, yapacak

olan araştırmacılar ve öğrenciler için önemli bir kaynaktır.

Yukarıda adı geçen kitaptan özetle Türklük bilimi / Türkoloji hakkında şunları söyleyebiliriz: “Türklük bilimi” diğer bir deyişle “Türkoloji”; Türklere, Türklüğe dair konuları inceleyen bilim dalıdır. Türklük biliminin konusu; Türk dili, lehçeleri, tarihi, edebiyatı vb. alanlardır.

“Latin - Bizans” ve “Çin” kaynaklarının yanında Marco Polo, İbni Batuta gibi isimler başta olmak üzere çeşitli gezginlerce yazılan yazılar vasıtasıyla da Türklerle ilgili bazı bilgilere erişilmektedir.

Niğbolu Savaşı’nda (1396) esir düşen, ancak 1427 yılında ülkesine dönen ve ülkesine dönüşünde de tutsaklık yıllarını anlatan bir eser yazan Johann Schildtberger ile Türklere esir düştükten sonra altı yıl Tunus’ta Türkler arasında kalan, 1611 tarihinde Türkçeyle ilgili *Gramatika Turca* adlı bir eser yazan Jesuit papazı Pietro Ferraguto ve 1709 Poltova Savaşı’nda Ruslara esir düşen Philipp Johann von Strahlenberg Türklük bilimi çalışmalarının Batı Avrupa’da başlamasına öncülük etmiş isimlerdir.

Türklerle ilgili bilgi kaynaklarının çoğalmasıyla birlikte bu konulara ilgi duyanların sayısı doğal olarak artmıştır. Türklük bilimi / Türkoloji çalışmaları, 18 ve 19. yüzyıldan itibaren hızlanarak devam etmiştir. Bu noktada Avrupa başta olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde, Türklük bilimiyle ilgili hem üniversitelerin bünyesinde hem de üniversitelerin dışında pek çok araştırma merkezi kurulmuştur. Bu alanda bugüne kadar yerli ve yabancı pek çok bilim adamı çalışmış ve çalışmaktadır. Diğer bir deyişle Amerika, Almanya, Çin, Danimarka, Polonya, İngiltere, İran, İtalya, Macaristan, Rusya, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türk-

menistan ve daha pek çok ülkede Türk- lük bilimi çalışmaları yapılmaktadır.

Türklük bilimi / Türkoloji ile ilgili çalışmalar ilk olarak Batı Avrupa'da başlamıştır. Geçtiğimiz asırlarda Avrupalılar; Türk dili, Türk edebiyatı, Türk kültürü vb. konular başta olmak üzere Türkler hakkındaki bilgilere; savaş tut- sakları, Türklerle siyasi ve ticari ilişki- lerde bulunan bazı kişiler ve bu kişiler tarafından kurulmuş olan kurum ve kuruluşlarla Türkler arasında Hristi- yanlık propagandası yapan misyoner- ler tarafından yazılan eserler vasıtasıyla ulaşabilmıştır.

Avrupa'daki ilk Türkoloji kürsüsü, 1795 yılında Paris'te açılan "Ecole des Langues Orientales Vivantes"ta kurulmuştur. Yine Avrupa'da, "Türkoloji kürsüsü" ni- teliğinde olmasa da Türkler hakkında araştırma yapan bazı okullar da bulun- maktadır. Bunların en eskisi, 1627'de Roma'da kurulan "Collegium de Propa- ganda Fide"dir. Daha sonra Paris, Rusya, İtalya, Almanya ve İngiltere'de buna benzer okul ve enstitüler açılmıştır. Bu konudaki çalışmaların değerlendirildi- ği ilk "Doğu Bilimciler" kongresi "Inter- national Congress of Orientales" adıyla 1873 yılında Paris'te düzenlenmiştir. Daha sonra dünyanın çeşitli ülke ve şe- hirlerinde düzenlenmeye devam eden bu kongrelerden ikisi; ilki 1951'de İst- anbul'da, ikincisi 2007'de Ankara'da olmak üzere Türkiye'de gerçekleşmiş- tir. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun düzenlediği ve tam adı 38. ICANAS International Congress of Asi- an and North African Studies / Ulusla-

rarası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi olan söz konusu son kongre- nin bildirileri on üç ana başlığa ayrıla- rak otuz üç cilt hâlinde yayımlanmıştır. Kongrede sunulan bildirelere e-kitap olarak [https://www.ayk.gov.tr/baglan-tilar/ icanas-38/](https://www.ayk.gov.tr/baglan-tilar/icanas-38/) adresinden ulaşılabil- mektedir.

Rus bilim adamlarının yaptığı çalışma- lar, Türklük bilimi / Türkoloji alanında önemli bir yere sahiptir. Rusya'da, Tür- koloji konusunda yapılan çalışmaları ve bu alanda çalışan bilim adamlarını derli toplu bir şekilde ele alan bazı ki- taplar yayımlanmıştır: A. N. Kononov, *Biobibliografičeskiy slovar' otečestven- nyx tjurkologov. Dooktjabr'skiy period* (Moskova 1974, 343 s.), (Eserin geniş- letilmiş ve düzenlenmiş ikinci baskısı 1982'de basılmıştır. Bu eserde Rusya'da yetişen Türkologlar haricinde Alman, Fransız, Fin ve Türk kökenli bilim adamları da yer almaktadır. Genelde "Ekim Öncesi Dönem"de yaşayan Rus Türkologlarının hayatı ve çalışmaları hakkında bilgiler içeren bu eserin ikinc- i baskısında, birinci baskıdan farklı olarak elli bilim adamının daha biyog- rafisi yer almaktadır.), A. N. Kononov, *Očerk istorii izučeniya tureckogo jazıka* (Leningrad, 1976), (Eserde; Batı Avrupa, Türkiye, Amerika, Japonya, Rusya ve Sovyet Dönemi'nde Türk dili alanında yapılmış olan çalışmalarla ilgili bilgiler bulunmaktadır.), S. D. Miliband, *Biobib- liografičeskiy slovar' sovet'skix vostoko- vedov* (Moskova, 1975). (Eserde, Sovyet Dönemi'nde yetişmiş olan Doğu bilim- cilerle ilgili bilimsel çalışmalardan bah- sedilmiştir.)